

Byzantina Symmeikta

Vol 30

BYZANTINA SYMMEIKTA 30

Παρατηρήσεις στους Άθλους του Ηρακλέους του Ιωάννη Πεδιασίμου

Δημοσθένης ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

doi: [10.12681/byzsym.20829](https://doi.org/10.12681/byzsym.20829)

Copyright © 2020, ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ Δ. (2020). Παρατηρήσεις στους Άθλους του Ηρακλέους του Ιωάννη Πεδιασίμου. *Byzantina Symmeikta*, 30, 185–198. <https://doi.org/10.12681/byzsym.20829>

INSTITUTE OF HISTORICAL RESEARCH
SECTION OF BYZANTINE RESEARCH
NATIONAL HELLENIC RESEARCH FOUNDATION

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

BYZANTINA SYMMEIKTA

ΤΟΜΟΣ 30 VOLUME

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΑΘΛΟΥΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ
ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΠΕΔΙΑΣΙΜΟΥ

ΑΘΗΝΑ • 2020 • ATHENS

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΑΘΛΟΥΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ
ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΠΕΔΙΑΣΙΜΟΥ

Ὁ Ἰωάννης Πεδιάσιμος ὑπῆρξε μιὰ σημαντικὴ προσωπικότητα τοῦ β' μισοῦ τοῦ 13ου καὶ τῶν πρώτων δεκαετιῶν τοῦ 14ου αἰ. Μεγάλο μέρος τοῦ ἔργου του ἀπόκειται σὲ χειρόγραφα, καὶ δὲν ἔχει μελετηθεῖ ἐπαρκῶς μέχρι σήμερα. Τὸ 1274 βρισκόταν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ κατεῖχε τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων ποὺ προφανῶς ἔλαβε ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Η'. Ἀργότερα, γύρω στὸ 1280, μετέβη στὴν Ἀχρίδα ὡς χαρτοφύλαξ πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας. Ἄν ἰσχύει ἡ ταύτισή του μὲ τὸν διάκονο Ἰωάννη Πόθο, ἀπὸ τὸ 1283/84 βρισκόταν στὴ Θεσσαλονίκη ὡς μέγας σακελλάριος τῆς μητροπόλεως. Στὴ Θεσσαλονίκη πρέπει νὰ παρέμεινε μέχρι τὸν θάνατό του, μεταξὺ 1310-1314, ἐργαζόμενος ὡς δάσκαλος¹.

---

1. Γιὰ τὰ βιογραφικὰ τοῦ Ἰωάννη Πεδιάσιμου, βλ. C. CONSTANTINIDES, *Higher Education in Byzantium in the 13th and early 14th centuries (1204-ca. 1310)* [Cyprus Research Centre. Texts and Studies of the History of Cyprus 11], Nicosia 1982, 117-127. Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Οἱ ἀπαρχὲς τῆς πνευματικῆς ἀκμῆς τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν 14ο αἰῶνα, *Δωδώνη* 21 (1992), 142-147. ODB, τ. 3, λῆμμα Pediasimos, John (R. J. MACRIDES)-S. MERGIALI. *L'enseignement et les lettrés pendant l'époque des Paléologues (1261-1453)*, Ἀθῆναι 1996, 21-23. D. BIANCONI, *Tessalonica nell'età dei Paleologi. Le pratiche intellettuali nel riflesso della cultura scritta* [Centre d'études byzantines, néo-helleniques et sud-est européennes. E.H.E.S.S. Dossiers Byzantins 5], Paris 2005, 60-72. I. PÉREZ MARTÍN, L'écriture de l'*Hypatos* Jean Pothos Pédiasimos d'après ses Scholies aux *Elementa* d'Euclide, *Scriptorium* 64 (2010), 111-113. N. GAUL, *Thomas Magistros und die spätbyzantinische Sophistik. Studien zum Humanismus urbaner Eliten in der frühen Palaiologenzeit* [Mainzer Veröffentlichungen zur Byzantinistik 10], Wiesbaden 2011, 224. K. LEVRIE, *Jean Pédiasimos Essai sur les douze travaux d'Héraclès. Édition critique, traduction et introduction* [Orientalia Lovaniensia Analecta 270], Leuven – Paris – Bristol, CT 2018, 1-3.

Τὰ διασωθέντα ἔργα του δείχνουν ὅτι τὰ ἐνδιαφέροντά του (καὶ τὰ διδακτικά του ἀντικείμενα) ἐκτείνονταν ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ μυθολογία μέχρι τὴν ποίηση, τὰ μαθηματικά, τὴ φιλοσοφία καὶ τὸ δίκαιο, ἀκόμη καὶ τὴν ἰατρικὴ κ.ἄ. Στὰ ἔργα του ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ μυθολογία ἐντάσσονται καὶ οἱ Ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους² ποὺ συνέταξε, προφανῶς γιὰ διδακτικοὺς σκοποὺς, βασισμένος στὴ *Βιβλιοθήκη* τοῦ Ψευδο-Ἀπολλόδωρου³.

Ἡ ομάδα τῶν σχετικῶν μὲ τοὺς Ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους κειμένων ποὺ ἀποδίδονται στὸν Ἰωάννη Πεδιάσιμο παραδίδονται σὲ δύο μορφές, πεζὴ καὶ ποιητικὴ.

Ἡ πεζὴ μορφή ποὺ ἐκδόθηκε κριτικὰ ἀπὸ τὴν Katrien Levrie ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἑξῆς κείμενα:

1. Ἀρχ. Τοὺς Ἡρακλείους ἀνδρικοὺς δεκαδύο (Levrie 123)
2. Ἀρχ. Τὸν ἐν Νεμέᾳ λέοντα, ὕδραν, ἔλαφον, κάπρον (Levrie 123)
3. <Περὶ τοῦ ἐν Νεμέᾳ λέοντος⁴>. Ἀρχ. Ἐξέμηνε τὸν Διὸς Ἡρακλῆν (Levrie 123-125)
4. <Περὶ τῆς Λερναίας ὕδρας>. Ἀρχ. Ἔδεισε δι' ἀνδρείας ὑπερβολήν (Levrie 127-129)

2. Ἡ πρώτη ἔκδοση τοῦ ἔργου *Περὶ τῶν δώδεκα ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους* ἔγινε ἀπὸ τὸν Λέοντα Ἀλλάτιο μὲ μετάφραση στὰ λατινικὰ καὶ χωρὶς νὰ ἀποδίδεται στὸν Ἰωάννη Πεδιάσιμο, βλ. L. ALLATI, *Excerpta Varia Graecorum Sophistarum, ac Rhetorum*, v. 1, Romae 1641, 321-341. Πολὺ ἀργότερα, τὸ 1843, ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Antonius Westermann ὡς ἔργο τοῦ Πεδιάσιμου, βλ. A. WESTERMANN, *Μυθογράφοι Scriptores Poeticae Historiae Graeci*, Brunsvigae 1843, 349-354. Κριτικὴ ἔκδοση τῶν κειμένων ἔγινε ἀπὸ τὸν Richard Wagner τὸ 1894 καὶ ἀνατύπωση τὸ 1996, βλ. *Mythographi Graeci. v. I. Apollodori Bibliotheca, Pediasimi Libellus de duodecim Herculis laboribus* (R. WAGNER ed.), Editio stereotypa editionis alterius, Stutgardiae – Lipsiae 1996, 249-259. Πρόσφατα πραγματοποιήθηκε νέα κριτικὴ ἔκδοση ἀπὸ τὴν LEVRIE, *Jean Pédiasimos*, 121-149, καὶ ἔκδοση μαζὶ μὲ ἄλλα σχεδoγραφικὰ κείμενα ἀπὸ τὸν κώδικα Laurentianus 56.17 ἀπὸ τοὺς I. VASSIS – S. KOTZABASSI – I. POLEMIS, *A Byzantine Textbook of the Palaeologan period. The Schedographic Collection of ms Laurentianus 56.17, Παρεκβολαὶ* 9 (2019), 86-99.

3. Γιὰ τὴν ἐξάρτηση τῶν Ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους τοῦ Πεδιάσιμου ἀπὸ τὴ *Βιβλιοθήκη*, βλ. *Mythographi Graeci. v. I*, IXL-CONSTANTINIDES, *Higher Education*, 122-N. WILSON, *Scholars of Byzantium*, London 1983, 242 [= *Οἱ λόγιοι στὸ Βυζάντιο*, μετ. Ν. ΚΟΝΟΜΗΣ, Ἀθήνα 1991, 308]. Ἡ LEVRIE, *Jean Pédiasimos*, 12, τοὺς θεωρεῖ «παραφρασὴ» τοῦ δευτέρου βιβλίου τῆς *Βιβλιοθήκης* τοῦ Ψευδο-Ἀπολλόδωρου.

4. Τοὺς τίτλους τῶν μύθων ἀντλοῦμε ἀπὸ *Mythographi Graeci. v. I*, 249-259.

5. <Περὶ τῆς χρυσόκερω ἐλάφου>. Ἀρχ. Τρίτον ἐπέταξεν ἄθλον (Levrie 129)

6. <Περὶ τοῦ Ἑρμιανθίου κάπρου>. Ἀρχ. Ἡδίκηει τὴν Φωκίδα κάπρος (Levrie 131)

7. <Περὶ τῆς Αὐγείου κόπρου>. Ἀρχ. Ἔως Ἡρακλῆς τοῖς φθάσασιν (Levrie 133-135)

8. <Περὶ τῶν Στυμφαλίδων ὀρνίθων>. Ἀρχ. Τὰς Στυμφαλίδας σοβεῖν (Levrie 135-137)

9. <Περὶ τοῦ Μίνωος ταύρου>. Ἀρχ. Μίνως ὁ Κρής, ὁ Διὸς ἔκγονος (Levrie 137-139)

10. <Περὶ τῶν Διομήδους ἵππων>. Ἀρχ. Ἀρχαιότερος τοῦ Τυδεΐδου (Levrie 139-141)

11. <Περὶ τοῦ Ἴππολύτης ζωστήρος>. Ἀρχ. Ὁ τῆς Ἴππολύτης ζωστήρ (Levrie 141-143)

12. <Περὶ τῶν βοῶν Γηρυόνου>. Ἀρχ. Τέρας ἦν ἐν Γαδείροις ὁ Γηρυόνης (Levrie 143-145)

13. <Περὶ τῶν μῆλων τῶν Ἑσπερίδων>. Ἀρχ. Χρύσεια μῆλα (Levrie 145-147)

14. <Περὶ Κερβέρου>. Ἀρχ. Κέρβερον ἐξ Ἄδου κομίζειν (Levrie 147-149)

Στὸν κατάλογο ποὺ καταρτίσθηκε γιὰ τὴ νέα κριτικὴ ἔκδοσις⁵ ἀπαριθμοῦνται τριάντα ἐννέα χειρόγραφα. Ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν χειρογράφων ποὺ τὸ παραδίδουν, τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Ἰωάννη Πεδιάσιμου συνάγεται ὅτι εἶχε μεγάλη διάδοση στὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια τῶν τελευταίων αἰώνων τῆς Παλαιολόγειας περιόδου⁶. Εἰδικότερα, τὰ κεῖμενα παραδίδονται ἀπὸ τέσσερα χειρόγραφα τοῦ 14ου αἰ., στὰ ὁποῖα μποροῦν

5. LEVRIE, *Jean Pédiasimos*, 32-73.

6. Γιὰ τὴ θέση τῶν Ἀθλῶν τοῦ Ἡρακλέους τοῦ Ἰωάννη Πεδιάσιμου στὶς σχολικὲς ἀνθολογίες τῶν Παλαιολόγειων χρόνων, βλ. P. CANART, *Pour un répertoire des anthologies scolaires commentées de la période des Paléologues*, στὸν τόμο: *The Legacy of Bernard de Montfaucon: Three Hundred Years of Studies on Greek Handwriting. Proceedings of the Seventh International Colloquium of Greek Palaeography (Madrid - Salamanca, 15-20 September 2008)* [Bibliologia 31A], ἐκδ. A. BRAVO GARCÍA - I. PÉREZ MARTÍN - J. SIGNES CODOÑER, Turnhout 2010, 461· ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Les anthologies scolaires commentées de la période des Paléologues: à l'école de Maxime Planude et de Manuel Moschopoulos*, στό: *Encyclopedic Trends in Byzantium?: Proceedings of the International Conference held in Leuven, 6-8 May 2009* [Orientalia Lovaniensia Analecta 212], ἐκδ. P. VAN DEUN - C. MACÉ, Leuven - Paris - Walpole 2011, 310.

νὰ προστεθοῦν ἄλλα τρία, ὁ κώδικας τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων 405, φφ. 1r-3r⁷, ὁ Paris. Gr. 1000, φφ. 89-92⁸, καὶ ὁ Laurentianus 56.17, φφ. 103v-114v⁹, καὶ ἓνα ποὺ χρονολογεῖται στὸν 14ο-16ο αἰ. Τὴ μεγαλύτερη ἀπήχηση στὴν ἐκπαιδευτικὴ πράξη τῶν Βυζαντινῶν εἶχαν κατὰ τὸν 15ο αἰ. (παραδίδονται ἀπὸ 19 χειρόγραφα καὶ 4 ποὺ τοποθετοῦνται μεταξὺ 15ου-16ου αἰ.), ἐνῶ στὴ συνέχεια ἡ δημοτικότητά τους ἀρχίζει νὰ φθίνει. Τὸν 16ο αἰ. βρίσκονται σὲ ὀκτὼ χειρόγραφα, σὲ ἓνα τὸν 17ο καὶ σὲ δύο τὸν 18ο. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας μᾶλλον ἀτόνησε ἡ διδασκαλία τῶν Ἀθλῶν τοῦ Ἡρακλέους, καθὼς στὰ μαθηματάρια τῆς ἐποχῆς κυριαροῦν οἱ Μῦθοι τοῦ Αἰσώπου¹⁰.

Πρέπει, ὅμως, νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι ὅλα τὰ χειρόγραφα δὲν παραδίδουν τὰ ἴδια ἀκριβῶς κείμενα. Ἔτσι, ὀρισμένα χειρόγραφα παραδίδουν τὰ δύο εἰσαγωγικὰ κείμενα καὶ τοὺς δώδεκα ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους¹¹, κάποια τὸ ἓνα εἰσαγωγικὸ κείμενο καὶ τοὺς ἄθλους¹², καὶ ἄλλα μόνον τοὺς δώδεκα ἄθλους¹³ ἢ ἓνα μέρος ἀπὸ αὐτοὺς χωρὶς τὰ εἰσαγωγικὰ κείμενα¹⁴. Ἐπιπλέον, κάποτε τὰ κείμενα τοῦ Πεδιάσιμου παραδίδονται χωρὶς ἐπιμερισμούς¹⁵, ἄλλες φορὲς μὲ διάστιχα σχόλια¹⁶ καὶ ἄλλοτε συνοδεύονται καὶ ἀπὸ τὰ δύο (διάστιχα σχόλια καὶ ἐπιμερισμούς μετὰ τὴν παράθεση τοῦ κειμένου)¹⁷.

7. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ-ΚΕΡΑΜΕΥΣ, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη ἥτοι Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τοῦ ἀγιοτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων ἐλληνικῶν κωδίκων*, τ. 1, ἐν Περτροπόλει 1891 (ἀνατ. Bruxelles 1963), 408.

8. H. OMONT, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale, Première partie. Ancien fonds grec, Théologie*, Paris 1886, 199-200.

9. VASSIS – KOTZABASSI – POLEMIS, *A Byzantine Textbook*, 85-99.

10. Γιὰ τὴν παρουσία τῶν μύθων στὰ μαθηματάρια βλ. Α. ΣΚΑΡΒΕΛΗ – ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Μαθηματάρια τῶν ἐλληνικῶν σχολείων κατὰ τὴν Τουρκοκρατία*, Ἀθῆναι 1994, 43-47.

11. Βλ. ἐνδεικτικὰ, κώδ. Paris. Suppl. gr. 652, φφ. 166r-168v.

12. Βλ. ἐνδεικτικὰ, κώδ. Paris. gr. 1000, φφ. 89r-92v, ὅπου περιέχονται οἱ δώδεκα ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους καὶ στὸ τέλος τους τὸ δεύτερο εἰσαγωγικὸ κείμενο τοῦ Πεδιάσιμου.

13. Βλ. ἐνδεικτικὰ, κώδ. Vat. Barb. gr. 140, φφ. 138v-144v, ὅπου περιέχονται οἱ δώδεκα ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους χωρὶς σχολιασμό.

14. Βλ. ἐνδεικτικὰ, κώδ. Μουσείου Μπενάκη 75 (TA 152), φφ. 126r-140v.

15. Βλ. ἐνδεικτικὰ, κώδ. Vat. Barb. gr. 140, φφ. 138v-144v.

16. Βλ. ἐνδεικτικὰ, κώδ. Paris. Suppl. gr. 912, φφ. 18v-23r, ὅπου περιέχονται τὸ δεύτερο εἰσαγωγικὸ κείμενο καὶ τρεῖς ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους μὲ διάστιχο σχολιασμό.

17. Βλ. ἐνδεικτικὰ, κώδ. Vind. phil. gr. 172, φφ. 1r-12v.

Τόσο ἀπὸ τὴ χειρόγραφη παράδοση ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῆς K. Levrie εἶναι φανερὸ ὅτι τὰ δύο πρῶτα κεῖμενα εἶναι εἰσαγωγικὰ καὶ τὰ δώδεκα ἐπόμενα περιέχουν τοὺς Ἡρακλείους ἄθλους ἕναν πρὸς ἕναν. Τὰ δύο εἰσαγωγικὰ κεῖμενα θὰ μελετηθοῦν στὴ συνέχεια λεπτομερέστερα, καθὼς στὴν ἔκδοση δημιουργοῦνται λανθασμένες ἐντυπώσεις γι' αὐτά.

Τὰ δύο πρῶτα κεῖμενα ἔχουν ἐκδοθεῖ ὡς ἐνιαῖο ποιητικὸ κεῖμενο ποὺ ἔχει ὀκτῶ στίχους. Ἡ ἐκδότρια τὰ θεωρεῖ ὡς τίτλο τοῦ ἔργου, πού, παραδόξως, ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο βυζαντινοὺς δωδεκασύλλαβους καὶ ἑξὶ πολιτικοὺς στίχους¹⁸. Προσεκτικὴ μελέτη, ὅμως, δείχνει ὅτι πρόκειται γιὰ δύο ξεχωριστὰ κεῖμενα, ποὺ ἔχουν συντεθεῖ σὲ διαφορετικὰ μέτρα καὶ γιὰ διαφορετικὸ σκοπὸ τὸ καθένα. Ἔτσι τὸ πρῶτο κεῖμενο ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο στίχους σὲ ἱαμβικὸ δωδεκασύλλαβο καὶ εἶναι ἔμμετρος πρόλογος¹⁹ τοῦ ἔργου τοῦ Πεδιάσιμου. Ἡ ὀλοκληρωμένη μορφή του, εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

*Τοὺς Ἡρακλείους ἀνδρικοὺς δεκαδύο
ἐντεῦθεν ἐκμάνθανε, φιλότης, ἄθλους²⁰.*

Τὸ δεύτερο κεῖμενο ἔχει ἄλλη μορφή καὶ στὴ χειρόγραφη παράδοση ὑπάρχουν διαφορετικὲς ἀπόψεις γιὰ αὐτή. Κάποτε δὲν ὑπάρχει σχετικὴ ἔνδειξη στὸ χειρόγραφο καὶ ἀντιγράφεται ἔχοντας μορφή πεζοῦ κειμένου. Ἔτσι στὸν κώδικα Paris. Suppl. gr. 912, φ. 18v, τὸ κεῖμενο ἐπιγράφεται *Οἱ τοῦ Ἡρακλέους ἄθλοι* καὶ δὲν φέρει ἐπισήμανση ἂν πρόκειται γιὰ

18. Βλ. LEVRIE, *Jean Pédiasimos*, 13 “Le titre”.

19. Γιὰ τοὺς ἔμμετρος προλόγους κυρίως ἐκκλησιαστικῶν ἔργων, βλ. Α. ΚΟΜΙΝΗΣ, *Τὸ Βυζαντινὸν ἱερὸν ἐπίγραμμα καὶ οἱ ἐπιγραμματικοί* [Ἀθηνᾶ. Σειρὰ Διατριβῶν καὶ Μελετημάτων 3], ἐν Ἀθήναις 1966, 42-44. Γιὰ τοὺς ἔμμετρος προλόγους στὰ ἀγιολογικὰ ἔργα, βλ. ΤΗ. ΑΝΤΟΝΟΠΟΥΛΟΥ, *On the Reception of Homilies and Hagiography in Byzantium: The Recited Metrical Prefaces*, στὸ: *Imitatio – Aemulatio – Variatio: Akten des internationalen wissenschaftlichen Symposions zur byzantinischen Sprache und Literatur* (Wien, 22.-25. Oktober 2008) [Österreichische Akademie der Wissenschaften. Denkschriften der Philosophisch-Historischen Klasse 402. Veröffentlichungen zur Byzanzforschung 21], ἐκδ. Α. RHÖBY – Ε. SCHIFFER, Wien 2010, 57-79.

20. Βλ. LEVRIE, *Jean Pédiasimos*, 123. Τὸ δίστιχο ἔχει ἀποδελτιωθεῖ ἀπὸ τὸν Ι. VASSIS, *Initia Carminum Byzantinorum* [Supplementa Byzantina. Texte und Untersuchungen 8], Berlin – New York 2005, 795.

πεζὸ ἢ γιὰ ποιητικὸ κείμενο. Στὸν κώδικα Oxoniensis Baroccianus 72, φ. 89r, τὸ ἴδιο κείμενο ἐπιγράφεται: +διὰ στίχου, οἱ δώδεκα ἀγῶνες τοῦ Ἡρακλέους, ἐνῶ στὸν κώδικα Marcianus gr. IX, 6 (coll. 1006), φ. 51r: Διὰ στίχου οἱ δώδεκα ἀγῶνες τοῦ Ἡρακλέους. Ἀπὸ τὰ παραπάνω καθίσταται σαφὲς ὅτι πρόκειται γιὰ ποιητικὸ κείμενο, καὶ ὡς τέτοιο τὸ ἀναγνώριζαν οἱ ἀντιγραφεῖς τῶν χειρογράφων καὶ οἱ γραμματικοὶ ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦσαν στὴ διδακτικὴ πράξη. Φαίνεται, ἐπομένως, ὅτι τὸ εἰσαγωγικὸ αὐτὸ κείμενο, ποὺ περιέχει καὶ τοὺς δώδεκα ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους, ἀποτελεῖται ἀπὸ στίχους δεκαπεντασύλλαβους, καὶ μάλιστα ἑξί. Τὸ παράξενο στὴν ὅλη ὑπόθεση εἶναι ὅτι ὁ Ἰωάννης Πεδιάσιμος εἶναι γνωστὸς ὡς ποιητῆς δωδεκασύλλαβων²¹, ἀλλὰ ὄχι δεκαπεντασύλλαβων στίχων.

Στὸν κώδικα ὅμως Parisinus gr. 1000, φ. 92v, παραδίδεται τὸ ἀνωτέρω κείμενο, ἀλλὰ μὲ τὸν ἐξῆς τίτλο: +Τοῦ Βουλγαρί(ας) χαρτοφύλακος Πόθου ἄθλα τοῦ Ἡρακλέους. ἑξαποστειλ(άριον), πρ(ός), τοῖς μαθηταῖς συνέλ(θωμεν). Ἐπομένως, μὲ βάση τὸν προαναφερθέντα κώδικα, τὸ κείμενο τοῦ Πεδιάσιμου μὲ τοὺς δώδεκα ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους ἔχει τὴ μορφὴ ὑμνογραφικοῦ κειμένου, καὶ μάλιστα ἑξαποστειλαρίου²², ποὺ ψάλλεται σύμφωνα μὲ τό, Τοῖς μαθηταῖς συνέλθωμεν ἐν ὄρει Γαλιλαίας²³. Ἡ πρακτικὴ αὐτὴ ἦταν

21. Παράβαλε τὰ ποιήματά του *Εἰς γυναῖκα πονηρὰν καὶ κακότροπον* καὶ *Εἰς γυναῖκα σώφρονα καὶ ἐνάρετον*, ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ 27 βυζαντινοὺς δωδεκασύλλαβους τὸ καθένα, βλ. M.-L. AGATI, *Pediasimi carmen de utroque genere foeminarum*, *Bollettino dei Classici* s. III, 6 (1985), 86-106. Ἐπίσης, ὁ Πεδιάσιμος ἔχει κάνει τὴν παράφραση τῶν θεοτοκίων τῶν ὁκτὼ ἡχῶν τοῦ Ἰωάννου μοναχοῦ σὲ ἱαμβικά γιὰ διδακτικοὺς σκοποὺς, βλ. D. SKREKAS, *Translations and Paraphrases of Liturgical Poetry in Late Byzantine Thessalonica*, στὸ: *Middle and Late Byzantine Poetry: Texts and Contexts* [Byzantios. Studies in Byzantine History and Civilization 14], ἐκδ. A. RHOBY – N. ZAGKLAS, Turnhout 2018, 269-275.

22. Γιὰ τὴ λειτουργικὴ χρῆση τοῦ ἑξαποστειλαρίου, βλ. W. CHRIST – M. PARANIKAS, *Anthologia Graeca Carminum Christianorum*, Lipsiae 1871, LX-LXI· E. WELLESZ, *A History of Byzantine Music and Hymnography*, Oxford 1961, 237· Θ. ΞΥΔΗΣ, *Ἑξαποστειλάρια*, στὸ: *ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία*, Ἀθήνα 1978, 274-286.

23. Βλ. ἐνδεικτικὰ, *Παρακλητικὴ ἤτοι Ὀκτώηχος ἡ μεγάλη...*, ἐν *Ρώμῃ* 1885, 706 (=PaR)· *Πεντηκοστάριον χαρμόσυνον...*, ἐν *Ρώμῃ* 1883, 469· CHRIST – PARANIKAS, *Anthologia Graeca*, 110.

πολὺν συνηθισμένη στὸ Βυζάντιο καὶ διαδεδομένη στὴ διδακτικὴ πράξι²⁴. Προφανῶς μὲ τὴν παραπάνω μέθοδο τὰ κείμενα γίνονταν πιὸ προσιτὰ καὶ ἀπομνημονεύονταν εὐκολότερα ἀπὸ τοὺς μαθητές. Στὴν περίπτωσή μας εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ Ἰωάννης Πεδιάσιμος συνθέτει τὸ ἀνωτέρω ποίημα, ποὺ κατατάσσεται στὴ διδακτικὴ ποίηση²⁵, προκειμένου οἱ μαθητές του νὰ ἀπομνημονεύσουν τοὺς δώδεκα ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους²⁶ μὲ μεγαλύτερη εὐκολία καὶ νὰ προχωρήσει στὴ συνέχεια στὴν ἀναλυτικὴ παρουσίαση τοῦ κάθε ἄθλου χωριστά. Μὲ βάση ὅσα ἐκτέθηκαν παραπάνω, ἂν ἀποδεχτοῦμε ὅτι τὸ κείμενο εἶχε τὴ μορφὴ ἐξαποστειλαρίου, πρέπει νὰ ἐκδοθεῖ ὡς ἐξῆς:

24. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Νικίτα Ἡρακλείας, ποὺ συνέθεσε δεκάδες ἀνάλογα ἔργα γιὰ διδακτικούς σκοποὺς χρησιμοποιώντας ρυθμιστικὰ μέτρα, βλ. J. SCHNEIDER, La poésie didactique à Byzance: Nicéas d'Héraclée, *Bulletin de l'Association Guillaume Budé* 58/4 (1999), 388-423· Th. ANTONOPOULOU, The Orthographical Kanons of Nicetas of Heraclea, *JÖB* 53 (2003), 171-185.

25. Γιὰ τὴ διδακτικὴ ποίηση στὸ Βυζάντιο, βλ. SCHNEIDER, La poésie didactique, 388-423· ANTONOPOULOU, The Orthographical Kanons, 171-185· M. LAUXTERMANN, Byzantine Didactic Poetry and the Question of Poeticity, στὸ: «*Doux Remède...*» *Poésie et Poétique à Byzance. Actes du IVe colloque international philologique «EPMHNEIA» Paris, 23-24-25 février 2006* [Dossiers Byzantins 9], ἐκδ. P. ODORICO – P. AGAPITOS – M. HINTERBERGER, Paris 2009, 37-46· W. HÖRANDNER, The Byzantine Didactic Poem – A Neglected Literary Genre? A Survey with Special Reference to the Eleventh Century, στὸ: *Poetry and its Contexts in Eleventh-century Byzantium*, ἐκδ. F. BERNARD – K. DEMOEN, Surrey 2012, 55-67· W. HÖRANDNER, *Ἡ ποίηση στὴ βυζαντινὴ κοινωνία. Μορφὴ καὶ λειτουργία*, μετ. I. ΒΑΣΣΗΣ – M. ΛΟΥΚΑΚΗ, Ἀθήνα 2017, 129-151· W. HÖRANDNER, Teaching with Verse in Byzantium, στὸ: *A Companion to Byzantine Poetry*, ἐκδ. W. HÖRANDNER – A. RHOBY – N. ZAGKLAS, Leiden – Boston 2018, 459-486.

26. Ἀνάλογοι ἔμμετροι κατάλογοι, ποὺ ἄλλοτε παραδίδουν δώδεκα καὶ ἄλλοτε δεκατρεῖς Ἡρακλείους ἄθλους, περιέχονται στὰ Σχόλια στὶς *Τραχίνιες* τοῦ Σοφοκλῆ καὶ στὴν Πλανούδεια Ἀνθολογία, βλ. G. XENIS, *Scholia vetera in Sophoclis Trachinias* [Sammlung griechischer und lateinischer Grammatiker 13], Berlin – New York 2010, 57-58· H. BECKBY, *Anthologia Graeca*, IV. Buch XII-XVI., München ²1968, XVI, 91-93, 350, 352.

σὲ κάθε στίχο, τότε εἶναι σαφὲς ὅτι πρόκειται γιὰ κείμενο ποιητικὸ σὲ ἱαμβικὸ δεκαπεντασύλλαβο (πολιτικὸ στίχο), ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑξι στίχους. Μποροῦμε, ἐπομένως, νὰ ἐκδώσουμε ὡς ἑξῆς τὸ ἴδιο κείμενο, στηριζόμενοι στὸν κώδικα Oxoniensis Baroccianus 71, φ. 89r:

Διὰ στίχου, οἱ δώδεκα ἀγῶνες τοῦ Ἡρακλέους.

*Τὸν ἐν Νεμέα λέοντα, ὕδραν, ἔλαφον, κάπρον,
κόπρου Αὐγείου κάθαρσιν, ὄρνιθας Στυμφαλίδας,
ταῦρον τὸν Κρήτηθεν, ἵππους Θρακικὰς Διομήδους,
ζωστήρα Ἴππολύτης τε, βόας τε Γηρυόνου,
μῆλα τὰ Ἑσπερίδων τε, Κέρβερόν τε τὸν κύνα, 5
ὁ Ἡρακλῆς τετέλεκε δυοκαίδεκα ἄθλους²⁹.*

Ποῦ βρίσκεται ἡ λύση τοῦ προβλήματος; Στὴ διαπίστωση, βέβαια, ὅτι τὰ ἑξαποστειλάρια τοῦ Πορφυρογέννητου ἀνήκουν μὲν στὴ ρυθμοτονικὴ ποίηση, ἂν ἐννοηθῶν ὅμως τὰ κῶλα (στίχοι) μεταξύ τους (τὸ 1ο μὲ τὸ 2ο, τὸ 3 μὲ τὸ 4ο, τὸ 5ο μὲ τὸ 6ο, τὸ 7ο μὲ τὸ 8ο, τὸ 9ο μὲ τὸ 10ο καὶ τὸ 11ο, τὸ 12ο μὲ τὸ 13ο), σχηματίζονται ἑξι πολιτικοὶ στίχοι³⁰. Ἐπομένως, μὲ ὅποια μορφή παραδίδεται στὰ χειρόγραφα τὸ κείμενο τοῦ Πεδιάσιμου, εἴτε διὰ στίχων εἴτε ὡς ἑξαποστειλάριο, δὲν ὑπάρχει λάθος.

Βλέπουμε, ἀπὸ ὅσα ἐκτέθηκαν παραπάνω, ὅτι ὁ Ἰωάννης Πεδιάσιμος συνέταξε τὴ συλλογὴ αὐτὴ τῶν Ἀθλῶν τοῦ Ἡρακλέους, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ δεκατέσσερα κείμενα (δύο ἑμμετρα εἰσαγωγικὰ καὶ δώδεκα πεζὰ γιὰ τοὺς ἀγῶνες του) καὶ εἶχε μεγάλη διάδοση στὴ χειρόγραφη παράδοση, ἄρα καὶ ἀπήχηση, γιὰ διδακτικούς σκοποὺς καὶ χωρὶς νὰ διακρίνεται κάποια πρόθεσή του γιὰ πρωτοτυπία.

29. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἐκδίδεται, ἀλλὰ σὲ συνεχή μὲ τὸ προηγούμενο δίστιχο ἀρίθμηση στίχων, καὶ ἀπὸ τὴν ἐκδότρια· βλ. LEVRIE, *Jean Pédiasimos*, 123. Ἐπίσης ἐκδίδεται καὶ ἀπὸ τοὺς VASSIS – KOTZABASSI – POLEMIS, *A Byzantine Textbook*, 85. Ὡς ξεχωριστὸ ποίημα ἔχει ἀποδελτιωθεῖ ἀπὸ τὸν VASSIS, *Initia*, 774.

30. Γιὰ τὴ μετρικὴ μορφή τῶν ἑξαποστειλαρίων τοῦ Κωνσταντίνου Ζ΄ Πορφυρογέννητου, βλ. Θ. ΔΕΤΟΡΑΚΗΣ, *Βυζαντινὴ Φιλολογία. Τὰ πρόσωπα καὶ τὰ κείμενα*, τ. Γ΄. *Ἡ ἐποχὴ τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Κομνηνῶν (867-1204)*, Ἀθήνα 2018, 163. LAUXTERMANN, *The Spring of Rhythm*, 36-37 [=Οἱ ἀπαρχές τοῦ ρυθμοῦ, 48-49]. ΓΡ. ΣΤΑΘΗΣ, *Ἡ δεκαπεντασύλλαβος ὕμνογραφία ἐν τῇ βυζαντινῇ μελοποιίᾳ καὶ ἑκδοσίς τῶν κειμένων εἰς ἓν Corpus* [Ἰδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας. Μελέται 1], Ἀθήναι 1977, 61-64.

Παράλληλα υπάρχει καὶ ἓνα ἔμμετρο κείμενο σχετικὰ μὲ τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους. Τὸ 1908 ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Β. Κνὸς ἓνα ποίημα ἀποτελούμενο ἀπὸ 211 ἱαμβικοὺς στίχους μὲ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς θέμα³¹. Παραδίδεται ἀπὸ τὸν κώδικα Uppsaliensis gr. 15, φφ. 128v-132v, ποὺ χρονολογεῖται στὸν 14ο αἰ.³², καὶ φέρεται ἀνωνύμως. Ἡ στενὴ γλωσσικὴ του ἐξάρτηση ἀπὸ τὴ *Βιβλιοθήκη* τοῦ Ψευδο-Ἀπολλόδωρου καὶ τὰ ἀντίστοιχα ἔργα τοῦ Πεδιάσιμου, ὁδήγησε τοὺς μελετητὲς νὰ προσγράψουν τὸ ἔργο στὸν Ἰωάννη Πεδιάσιμο³³, κάτι ποὺ δὲν φαίνεται νὰ ἀπέχει ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ στὴν ἐκδόσή του ὁ Β. Κνὸς καὶ ἡ Κ. Levrie στὸ σχολιασμό της μιλοῦν γιὰ ἓνα ποίημα, αὐτὸ δὲν φαίνεται νὰ ἐπαληθεύεται ἀπὸ τὴν παράδοση τοῦ ἔργου στὸν κώδικα. Μελετώντας τὸν κώδικα διαπιστώνουμε ὅτι τὸ κείμενο παραδίδεται ὡς ἑξῆς:

1. (φ. 128v) <Τίτλος>: Εἰς οὓς ἄθλους ἤνυσεν Ἡρακλῆς πάλαι, στ. 1 (Κνὸς)
2. (φ. 128v) <Περὶ τοῦ ἐν Νεμέα λέοντος>. Ἀρχ. Πρόσταγμα πληρῶν Ἡρακλῆς Εὐρυσθέως, στ. 8 (Κνὸς)
3. (φ. 128v) Ἐπιμερισμοὶ³⁴
4. (φ. 128v) <Περὶ τῆς Λερναίας ὕδρας>. Ἀρχ. Ὁ τοῦ Διὸς παῖς Ἡρακλῆς ὁ γεννάδας, στ. 12 (Κνὸς)
5. (φφ. 128v-129r) Ἐπιμερισμοὶ
6. (φ. 129r) <Περὶ τῆς χρυσόκερω ἐλάφου>. Ἀρχ. Τρίτον κατ' ἄθλον Ἡρακλῆς ἔμπνουν φέρειν, στ. 12 (Κνὸς)

31. Β. ΚΝΟΣ, Ein spätgriechisches Gedicht über die Arbeiten des Herakles, *BZ* 17 (1908), 397-429. ἡ ἐκδόση τοῦ ποιήματος στίς σελίδες 406-421. Προσθήκες καὶ διορθώσεις στὸ ἀνωτέρω ἄρθρο ἐπέφερε στὸ σύντομο σημείωμά του ὁ Στ. ΞΑΝΘΟΥΔΑΙΔΗΣ, Συμβολὴ εἰς τὸ ἄρθρον: Börje Knös, Ein spätgriechisches Gedicht über die Arbeiten des Herakles. *B. Z. XVII* (1908), 397-429, *BZ* 18 (1909), 296-297.

32. LEVRIE, *Jean Pédiasimos*, 23-25.

33. LEVRIE, *Jean Pédiasimos*, 27-28, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

34. Η Μ. L. AGATI [Una "tecnologia" inedita al carme De utroque genere foeminarum di Giovanni Pediasimo, *Bollettino dei Classici* s. III, 7 (1986), 152-162] χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο *τεχνολογία*, ἡ Φ. Νούσια (βλ. ἐνδεικτικὰ F. NOUSIA, *Byzantine textbooks of the Palaeologan period* [Studi e Testi 505], Città del Vaticano 2016, 81, 82, 83), τὴν ὁποία εὐχαριστῶ γιὰ τὶς χρήσιμες ὑποδείξεις της, τὸν ὄρο *analysis*, ἐνῶ οἱ VASSIS – KOTZABASSI – POLEMIS, *A Byzantine Textbook*, 41-46, χρησιμοποιοῦν τὸν ὄρο *ἐπιμερισμοί*. Θεωρῶ πὶδ πρόσφορη τὴ χρήση τοῦ τελευταίου ὄρου.

7. (φφ. 129r-v) Ἐπιμερισμοὶ
8. (φ. 129v) <Περὶ τοῦ Ἑρμανθίου κάπρου>. Ἀρχ. Ἄκουε τὸν τέταρτον ἄθλον ὡς ἔχει, στ. 13 (Knös)
9. (φ. 129v) Ἐπιμερισμοὶ
10. (φ. 129v) <Περὶ τῆς Αὐγείου κόπρου>. Ἀρχ. Ὁ πέμπτος ἄθλος οὗτος ἦν Ἡρακλέους, στ. 20 (Knös)
11. (φ. 130r) Ἐπιμερισμοὶ
12. (φ. 130r) <Περὶ τῶν Στυμφαλίδων ὀρνίθων>. Ἀρχ. Τὸν ἕκτον ἄθλον ἐκμαθὼν οὕτως ἔχω, στ. 14 (Knös)
13. (φφ. 130r-v) Ἐπιμερισμοὶ
14. (φ. 130v) <Περὶ τοῦ Μίνως ταύρου>. Ἀρχ. Μίνως ὁ Κρής, ὡς φασιν, ἦκων εἰς ἅλα, στ. 14 (Knös)
15. (φφ. 130v-131r) Ἐπιμερισμοὶ
16. (φ. 131r) <Περὶ τῶν Διομήδους ἵππων>. Ἀρχ. Θρακῶν ὁ Διομήδης ἐβασίλευεν πάλοι, στ. 23 (Knös)
17. (φ. 131r) Ἐπιμερισμοὶ
18. (φ. 131r) <Περὶ τοῦ Ἴππολύτης ζωστήρος>. Ἀρχ. Ἦδειξε καὶ γυναικας ὁ χρόνος τρέχων, στ. 22 (Knös)
19. (φ. 131v) Σχολιασμός
20. (φφ. 131v-132r) <Περὶ τῶν βοῶν Γηρυόνου>. Ἀρχ. Τῷ Γυρηόνη τῷ παιδὶ τοῦ Χρυσάορος, στ. 22 (Knös)
21. (φ. 132r) Ἐπιμερισμοὶ
22. (φ. 132r) <Περὶ τῶν μήλων τῶν Ἑσπερίδων>. Ἀρχ. Ἄγειν δὲ ταχθεῖς Ἡρακλῆς ἐξ ἐσπέρας, στ. 24 (Knös)
23. (φφ. 132r-v) Ἐπιμερισμοὶ
24. (φ. 132v) <Περὶ Κερβέρου>. Ἀρχ. Μικροῦ διασχὼν Ἡρακλῆς τὴν γῆν, ὅλην στ. 27 (Knös)
25. (φ. 132v) Ἐπιμερισμοί.

Ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τοῦ χειρογράφου εἶναι φανερὸ ὅτι τὰ κείμενα δὲν παραδίδονται ὡς ἐνιαῖο ποίημα. Προηγεῖται ἓνα μονόστιχο, ἕμμετρος τίτλος τοῦ ὅλου ἔργου, καὶ στὴ συνέχεια παραδίδεται ἓνα ποίημα γιὰ κάθε ἄθλο ξεχωριστὰ σὲ βυζαντινοὺς δωδεκασύλλαβους στίχους. Οἱ ἀριθμοὶ τῶν στίχων σὲ κάθε ποίημα ποικίλλουν ἀπὸ ὀκτὼ μέχρι εἴκοσι ἑπτὰ. Μετὰ ἀπὸ κάθε ποίημα – ἄθλο ἀκολουθοῦν οἱ ἐπιμερισμοὶ του, ὅπως εἶναι συνηθισμένο στὰ διδακτικὰ ἐγχειρίδια τῆς ἐποχῆς. Σὲ περίπτωσι πού ἐπρόκειτο γιὰ ἐνιαῖο ποίημα, θα παραδιδόταν αὐτὸ ὁλόκληρο καὶ

θὰ ἀκολουθοῦσαν οἱ ἐπιμερισμοί. Ἐπομένως, σὲ μελλοντικὴ κριτικὴ ἔκδοση τῶν ἔμμετρων ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους, ποὺ μᾶλλον προέρχονται ἀπὸ τὴ γραφίδα τοῦ Ἰωάννη Πεδιάσιμου, τὰ κείμενα πρέπει νὰ ἐκδοθοῦν ὡς χωριστὰ ποιήματα. Ἡ ἔμμετρη αὐτὴ ἀπόδοση τῶν ἄθλων ἀποτελεῖται ἀπὸ δεκατρία ποιήματα σὲ βυζαντινὸ δωδεκασύλλαβο. Τὸ πρῶτο εἶναι ἔμμετρος τίτλος καὶ τὰ ὑπόλοιπα δώδεκα ἀναφέρονται ἓνα πρὸς ἓνα στοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους.

Γιὰ νὰ γίνει περισσότερο κατανοητὴ ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἰωάννη Πεδιάσιμου, πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἔχει συντάξει παρόμοια κείμενα γιὰ δύο «ἥρωες», ἓναν ἐθνικὸ, τὸν Ἡρακλῆ, καὶ ἓναν χριστιανό³⁵, τὸν ἅγιο Δημήτριον³⁶. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στὸ χειρόγραφο τοῦ Μουσείου Μπενάκη 75 (TA 152), ποὺ χρονολογεῖται στὸν 15ο αἰῶνα, προηγοῦνται οἱ ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους (φφ. 126r-140v) καὶ ἔπονται τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἅγιον Δημήτριον κείμενα (φφ. 140v-169r), τὰ ὁποῖα εἰσάγονται μὲ τὸ ἀκόλουθο χαρακτηριστικὸ ποίημα – ἔμμετρο πρόλογο (φ. 140v):

*Τῶν μαρτυρικῶν, φιλότης, ἄθλων λάβε
τὴν γνῶσιν εὐσύνοπτον ἀγῶνων χάριν·
μάνθανε τανῦν μαρτυρικοὺς ἀέθλους
χάριν λογικῶν ἀέθλων, πε[λ]φιλιμένε³⁷.*

Εἶναι προφανὴς ἡ ὁμοιότητα ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ ἀνωτέρω ποίημα καὶ στὸ πρῶτο κείμενο τῆς πεζῆς συλλογῆς τῶν Ἀθλων τοῦ Ἡρακλέους. Πρόκειται γιὰ ἔμμετρος προλόγους σὲ βυζαντινὸ δωδεκασύλλαβο, ὁ ἓνας δίστιχος στοὺς Ἡρακλείους ἀγῶνες καὶ ὁ ἄλλος τετράστιχος στοὺς ἀγῶνες τοῦ ἁγίου Δημητρίου, προστάτη τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου πρέπει νὰ ἔζησε καὶ νὰ ἔδρασε ὁ Πεδιάσιμος τὶς τελευταῖες δεκαετίες τῆς ζωῆς του.

35. Ἐνδεικτικὴ χρῆση τοῦ ὅρου «ἥρωες» γιὰ τοὺς ἁγίους, βλ. Ε. ΚΟΥΝΤΟΥΡΑ – ΓΑΛΑΚΗ (ἐκδ.), *Οἱ ἥρωες τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας: οἱ νέοι ἄγιοι 8ος-16ος αἰῶνας* [ΕΙΕ/ΙΒΕ. Διεθνὴ Συμπόσια 15], Ἀθήνα 2004.

36. Τὰ τελευταῖα κείμενα παρουσίασα καὶ προσέγραψα στὸν Ἰωάννη Πεδιάσιμον σὲ ἀνακοίνωσή μου στὴν Α' [Η'] Συνάντηση Ἑλλήνων Βυζαντινολόγων στὴν Ἀθήνα τὸν Δεκέμβριο τοῦ 2015 μὲ τίτλο «Σχεδογραφικὰ κείμενα προερχόμενα ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη».

37. Βλ. ΕΥ. ΛΑΠΠΑ-ΖΙΖΗΚΑ – Μ. ΡΙΖΟΥ-ΚΟΥΡΟΥΠΟΥ, *Κατάλογος Ἑλληνικῶν χειρογράφων τοῦ Μουσείου Μπενάκη (10ος-16ος αἰ.)*, Ἀθήνα 1991, 252.

Ἐπομένως, ὁ Ἰωάννης Πεδιάσιμος συνέθεσε γιὰ διδακτικὴ χρῆσι τοὺς *Ἀθλους τοῦ Ἡρακλέους* τόσο σὲ πεζὴ ὅσο καὶ σὲ ἔμμετρη μορφῇ. Σὲ πεζὴ μορφῇ ἦταν πολὺ δημοφιλὴ κείμενα στὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια τῶν 14ου, 15ου, 16ου αἰ., γεγονὸς ποὺ φανερώνει ὁ μεγάλος ἀριθμὸς χειρογράφων ποὺ τοὺς παραδίδει καὶ δὲν ἀποκλείεται σὲ αὐτὰ νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλα στὸ μέλλον. Ἡ πλήρης συλλογὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δεκατέσσερα κείμενα: ἓνα δίστιχο σὲ βυζαντινὸ δωδεκασύλλαβο ποὺ εἶναι ἔμμετρος πρόλογος τοῦ ἔργου, ἓνα ποιητικὸ κείμενο πού, ὅπως ἔγινε σαφὲς παραπάνω, μπορεῖ ἄλλοτε νὰ ἐμφανίζεται στὴ χειρόγραφη παράδοση ὡς ἐξαποστειλάριο καὶ ἄλλοτε ὡς ἐξάστιχο σὲ δεκαπεντασύλλαβο (πολιτικὸ στίχο) ποὺ ἀποτελεῖ κατάλογο τῶν δώδεκα ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους, καὶ δώδεκα σύντομα πεζὰ κείμενα γιὰ τοὺς ἀντίστοιχους ἀγῶνες τοῦ μυθικοῦ ἥρωα. Ἐπειδὴ τὰ ἀνωτέρω κείμενα εἶναι ἤδη ἐκδεδομένα, θὰ ἄξιζε στὸ μέλλον νὰ γίνῃ ἡ ἔκδοση τῶν διάστιχων σχολίων καὶ τῶν ἐπιμερισμῶν ποὺ τὰ συνοδεύουν κατὰ χειρόγραφο³⁸. Ἡ ἔμμετρη μορφὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δεκατρία κείμενα: ἓνα μονόστιχο σὲ βυζαντινὸ δωδεκασύλλαβο, ποὺ εἶναι ἔμμετρος τίτλος τοῦ ἔργου, καὶ δώδεκα ποιήματα μὲ τὸ ἴδιο μέτρο, ἓνα γιὰ κάθε Ἡράκλειο ἄθλο. Ἐπειδὴ τὰ τελευταῖα σὲ παλαιότερη μελέτη ἐκδόθηκαν ὡς ἐνιαῖο ποίημα, θὰ πρέπει σὲ μελλοντικὴ κριτικὴ ἔκδοση νὰ ἐκδοθοῦν χωριστά, ὅπως ὑπαγορεύει τόσο ἡ χειρόγραφη παράδοση ὅσο καὶ ἡ σύγκριση μὲ τὴν ἀντίστοιχη πεζὴ ἔκδοχὴ τοῦ ἔργου.

38. Ὅπως π.χ. στὴν πρόσφατη ἔκδοσή τους ἀπὸ τὸν κώδικα Laurentianus 56.17, ὅπου τὰ κείμενα τῶν *Ἀθλων* συνοδεύονται ἀπὸ τὰ διάστιχα σχόλια καὶ τοὺς ἐπιμερισμούς τους, βλ. VASSIS – KOTZABASSI – POLEMIS, *A Byzantine Textbook*, 86-99.

REMARKS ON *HERCULES' LABOURS* OF JOHN PEDIASIMOS

Hercules' Labours were composed by John Pediasimos for educational purposes in a peculiar form comprising both prose and verse. The *Hercules' Labours* had been among the most popular texts of school textbooks during the 14th, 15th, 16th centuries; the fact is well shown by the extensive number of manuscripts (42) transmitted.

The complete “prose” collection consists of fourteen texts. The first is a metrical preface, i.e. a distich in Byzantine dodecasyllable. The second, a poetical work, is transmitted either as an ἑξαποστειλάριον or as a poem composed in six political verses and it contains the list of the twelve *Labours* of the hero. The remaining twelve texts contain respectively each one of the twelve well known *Labours* of the mythical hero. The aforementioned texts have already been published, but it would be worth publishing the interlinear comments and the ἐπιμερισμοί related to them contained in the manuscripts.

The poetic form consists of thirteen texts: a monostich in Byzantine dodecasyllable which is the metrical title of the work and twelve poems written in the same meter, one of each *Labour* of Hercules. The latter texts were treated up to now as one and single poem. Nevertheless, it would be better to handle them as twelve different and single poems.